

Donanma Davası ve Nâzım Hikmet

Abdullah Köktürk*

Nâzım Hikmet otobiyografisinde “doğduğum şehre dönmedim bir daha, geriye dönmeyi sevmem” demektedir.¹ 1902’de doğduğu Selanik’e hiç gitmediği gibi, terk etmek zorunda bırakıldığı memleketine de dönememiştir. Elli yıl önce Moskova’da kaybettiğimiz büyük şairin ülkeden ayrılmasına sebep olan olayların başlıca sebebi hakkında açılan davalar, uzun hapislik yılları ve gördüğü baskılardır. Bu davalar içinde Nâzım’ın 1950 yılında afla çıkışına kadar hapis yatmasına sebep olan 1938 Harp Okulu ve Donanma davaları hukuka aykırılıkları ve o dönem Türkiye’deki sosyalist ve komünistlere bir gözdağı niteliğinde olmaları sebebiyle önemli görülmektedir.

1930’lar iki dünya savaşı ortasında Avrupa’da kapitalizmin krizinin derin-

* Abdullah Köktürk, (E) Dz.Kd.Albay, Piri Reis Üniversitesi öğretim görevlisi, İstanbul Üniversitesi, Kamu Yönetimi doktora öğrencisi.

1 Memet Fuat, *Nâzım Hikmet, Yaşamı, Ruhsal Yapısı, Davaları, Tartışmaları*, İstanbul: Adam Yayınları, 2000, s. 661.

den hissedildiği, ekonomide her ülkenin diğerleriyle rekabet ederek ayakta kalmaya çalıştığı, faşizmin ideolojik olarak güçlendiği ve birçok ülkede iktidara geldiği yıllardır. Almanya’da 1933’de Hitler iktidar olmuş, Avrupa’nın hemen her ülkesinde faşist partiler taraftar bulmaya başlamıştı.

Türkiye’yi yönetenler ise Avrupa’daki faşist rejimlerden bir ölçüde etkilenmişlerdi. 1925’te Takrir-i Sükûn kanunu ile başlayan baskılar daha da artmıştı. Basın üzerindeki baskılar ağırlaştığı gibi, işçi ve aydınlara yönelik soruşturma ve tutuklamalar hızlanmıştı.

1930’lu yılların ikinci yarısından itibaren Almanya ile ekonomik ve askeri ilişkilerin gelişmesi ile faşist Alman propagandası ordu başta olmak üzere devletin çeşitli kurumlarında yayılabilme imkânı buluyordu. Alman yöntemlerine göre yetişmiş “değişmez” Genel Kurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak² ve komuta heyeti orduyu demir yumrukla yönetiyordu. Harp okullarında 1930’lardan itibaren okul yayınları dışında başka bir kitabın okutulması yasaklanmıştı.³ Hatta Fevzi Çakmak, askerlik mesleğiyle ilgisi olmadığını düşündüğü için askerlerin gazete okumasını bile yasaklamıştı.⁴ Milli Eğitim Bakanlığı ve diğer kamu kurumları ırkçı, şoven ve faşizm yanlısı çevrelerin örgütlendikleri mevziler olmuştu.

Faşist propaganda ve baskıların alabildiğine güçlendiği bu dönemde, Nâzım’ın etkinliği her geçen gün önemli boyutlara ulaşıyordu. Yayınladığı şiir ve romanlarının yanı sıra, Akşam Gazetesi’ndeki günlük fıkraları ve tiyatro çalışmalarıyla geniş bir çevrenin dikkatini üzerinde toplamıştı. Tüm ilişkilerini ve çalışmalarını antifaşist bir platformda geliştiriyordu. 1935 yılında, İtalyan faşizmini ve Habeşistan işgalini konu alan “Taranta-Babu’ya Mektuplar” yayınlandı. Daha sonra, “Alman Faşizmi ve Irkçılığı” adlı kitabı yayına girdi. Yine aynı yıl, Anadolu’daki bir köylü isyanı ve halk hareketini anlatan “Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı”nı yazdı.

Nâzım’ın bu çalışmaları devlet istihbaratınca da izleniyordu. 1947 yılında dönemin İçişleri bakanı Şükrü Sökmen Süer, Meclis’te 1919-1947 arası komünist faaliyetleri anlattığı konuşmada bunu şu sözlerle ifade etmektedir: “Başta Nâzım Hikmet olmak üzere bir takım şairler ve romancılar, sanat

2 Mareşal Fevzi Çakmak 1921-1944 yılları arasında kesintisiz 23 yıl Genel Kurmay Başkanlığı yapmıştır.

3 Doğan Akyaz, *Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi*, 2.bs., İstanbul: İletişim Yayınları, 2006, s. 37.

4 Saime Göksu ve Edward Timms, *Romantik Komünist*. Nâzım Hikmet’in Yaşamı Eseri, çeviren: Barış Gümüşbaş, c. bs., İstanbul: Doğan Kitap, 2002, s. 186.

kisvesi altında komünist fikir ve inançlarını yaymaya başlamışlardı”⁵.

Ülkedeki antifaşistlere gözdağı verebilmek ve sosyalist harekete darbe indirebilmek için komünist kimliği ile tanınan Nâzım önemli bir hedef oluşturmaya başlamıştı. Ancak daha önceki benzer girişimlerde Nâzım ya delil yetersizliğinden, ya da af kanunları ile serbest kalmıştı. Bu sebeple onun, hukukun bükülebileceği özel bir mahkemede yargılanması gerekiyordu. Askeri mahkemeler bunun için biçilmiş kaftandı. Ancak Nâzım’ın bir askeri mahkemede yargılanmasını sağlayacak bir delil üretmek gerekiyordu.

1938 Kara Harp Okulu davası

Ülkedeki politik gerilim ve ayrışma 1937-38 yıllarında hızlanmış, ordu-
nun subay kadrolarını yetiştiren Kara Harp Okulu da bu kutuplaşmadan et-
kilenmiştir. Turancı öğrenciler ile sosyalist fikirlere yatkın öğrenciler grup-
laşmalar içinde hareket etmeye başlamıştır.

Abdülkadir Meriçboyu (A.Kadir), Orhan Akkaya, Şadi Alkılıç ve Ömer Deniz’in içinde bulunduğu sosyalist düşünceleri öğrenmeye çalışan grup bir araya gelip memleket meselelerini tartışıyor, Nâzım’ın şiirlerini okuyordu. Karşıt grupta ise Süreyya (Koç), Ziya ve Cemal isimli öğrenciler bu kitap okumaya meraklı gençlerin açığını kolluyor, yapacakları ihbarlar için delil topluyorlardı.

1937 yılının Ağustos ayında Harp Okulu öğrencisi Ömer Deniz’in yaz tatilinde İstanbul’da Nâzım Hikmet’i ziyaret etmesi olumsuz gelişmelerin başlamasına sebep olacaktır. Nâzım Hikmet karşısındaki askeri kıyafetli bu şahsın kendisine Rusya’daki durum ve İspanya iç savaşı konusu da dâhil bazı sorular sormasından şüphelenerek başından savmaya çalışmıştır. Hatta Nâzım bu olayın bir provokasyon olacağını düşünerek, İstanbul Emniyeti Komünist masası şefi Salih Tanyeli’ye telefon ederek, kendisine askeri kıyafetli polis göndermemeleri uyarısında bulunmuştur.⁶ Ömer Deniz bununla yetinmeyip 1937 yılının Aralık başında Nâzım’ı Nişantaşı’ndaki evinde de ziyaret edecek, Nâzım Hikmet bir şekilde yine onu başından savacaktır.

Ancak tüm bu olanlar 1938 yılının ocak başında Harp Okulunda başlaya-
cak ve peşinden Nâzım Hikmet’e kadar uzanacak tutuklamaların başlama-
sına yol açacaktır. Sonuç; yeterli delil olmadığı halde birtakım şüphelerle

5 TBMM Tutanak Dergisi, 4. Cilt, 37. Birleşim, 29 Ocak 1947, s. 68. <http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d08/c004/tbmm08004037.pdf> (Erişim 20 Nisan 2013).

6 Fuat Uluç, *Nâzım Hikmet ve 1938 Harb Okulu Davasının Gerçek Yüzü*, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1967, s. 114-119.

savcılığını Binbaşı Şerif Budak'ın⁷ yaptığı ve çoğu hukukçu olmayan subaylardan oluşmuş bir askeri mahkemede Nâzım Hikmet'in isyana teşvik suçundan 15 yıl, Harp okulu öğrencilerinin ise 10 ay ile 7.5 yıl arası cezalara çarptırılmasıdır.⁸ Ancak bu dava ve ertesindeki Donanma Davası ile cezası 28 yıla çıkacak Nazım'a bu cezayı az görenler de vardır. A. Kadir'in kitabına bir cevap olarak Harp Okulu olayını yazan Emekli Albay Fuat Uluç davalarından 29 sene sonra bile bu cezalardan tatmin olmamış görünmektedir;

Hainin böylesine 28 yıllık hapis cezası azdır. Yağlı iplere bakıp kaşındığı kıllı kalın ensesinden asmak da kâfi değildir. Kanunlar müsaade etmeliydi, biz de biraz katı yürekli olmalıydık da her azâsını ayrı ayrı idam etmeliydik mendeburun.⁹

Temizlik operasyonu Donanma'ya uzanıyor

Bu hukuk dışı yargılama sonucunu Askeri Yargıtay'ın da onaylaması ile Nâzım askeri cezaevinden alınarak Ankara Cezaevi'ne konulmuş, peşinden İstanbul'da da devam eden bir davası sebebi ile İstanbul'a gönderilmiştir.

1930'lerde hükümete geniş yetkiler tanıyan Matbuat Kanunu büyük bir sansür havası yaratmış durumdaydı ve Matbuat Umum Müdürlüğü eliyle basın/yayın üzerinde geniş bir baskı ve izleme faaliyeti yürütülmekteydi. Her türlü yayın faaliyeti komünistlerin "sinsi ve sistemli bir faaliyeti" olarak görülüyordu. Hatta ülkenin sosyal ve ekonomik problemlerini inceleyen bilimsel çalışmalarda dahi komünist propaganda yapıldığı belirtiliyordu. Bu sebeple Nâzım Hikmet ve Hikmet Kıvılcımlı'nın çalışmaları polisin gözünde "komünist faaliyet"ten başka bir şey değildi. Harp Okulu davasının soruşturma safhasında bu nedenle Nâzım Hikmet, Haydar Rıfat, hatta Goethe ve Gogol'un kitaplarını öğrencilerin okumaları bu bağlamda değerlendirilmişti.

Harp Okulu davası karara bağlandığı günlerde İçişleri bakanı Şükrü Kaya, Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'a Kara Ordusu'nda olduğu gibi Donanma'da da Nâzım Hikmet'in eserlerinin okunup okunmadığını sormuş, Mareşal de gereken emri vermişti. Böylece Donanma'da da bir cadı avı başladı. Donanma ana gemisi Yavuz'da yapılan aramalarda 1937 tertipli makine eri Haydar Korcan'da "sakıncalı" kitaplar bulunması ile soruşturma genişletildi. Haydar Korcan bu kitapları kardeşinin saatçi dükkânından okumak için aldığını söyleyince kardeş Abdülkerim Korcan'ın

7 Binbaşı Şerif Budak Donanma Davası'nın hazırlık soruşturması kısmında da Donanma Askeri Mahkemesi'nde görevlendirilecektir.

8 Bu dava için daha geniş bir bilgi için; A.Kadir, *1938 Harp Okulu Olayı ve Nâzım Hikmet*, 2.bs., İstanbul: İstanbul Matbaası, 1967.

9 F. Uluç, a.g.e. s. 58.

dükkânı arandı. Dükkânda suç aletleri bulunmuştu. Nâzım Hikmet'in kitapları... Abdülkerim Korcan¹⁰ partiye sempati duyan ve kitap okumayı seven bir gençti. Kitap okuma tutkusunu, o sıralar yayıncılık yapmakta olan Hikmet Kıvılcımlı ile tanışmasını sağlamıştı. Kıvılcımlı eski bir parti üyesiydi, fakat bir süre önce parti yönetimi ile anlaşmazlığa düşmüştü. İlk kez 1925 yılında Aydınlık ve Orak-Çekiç Dergileri davası nedeniyle yargılanmış olan Hikmet Kıvılcımlı, Fatma Nadiye Yalçı ile birlikte "Kıvılcım Kütüphanesi" adında bir kitap satış yeri açmışlardı. Ancak, bilinen bir komünist olması nedeniyle sürekli izleniyordu. Korcan'ın parti ile ilişkisi Kıvılcımlı ile tanıştıktan bir süre sonra son bulmuştu. Artık o "Kıvılcımlı Kütüphanesi"ne gidip geliyor ve yayınevinin kitap satışının artırılması yönünde çalışmalar yapıyordu. Bu arada öteden beri ilişkili bulunduğu bazı liseli öğrenciler ile birkaç mahalle arkadaşı gençle birleşerek "Kitap Sevenler Derneği" kurmuşlardı.¹¹

Abdülkerim Korcan'ın kardeşi Haydar da, kitap okumaya düşkün genç bir deniz eriydi. Bölük Üstçavuşu Seyfi Tekdilek, Haydar'da gördüğü kitaplardan bir ikisini alıp okumuştı. Kitap alış veriş aralarında arkadaşlık bağı güçlendirmişti. Haydar Korcan, bölükteki arkadaşlarıyla bir anı olsun diye birlikte resim çektirmiş ve resmi kardeşi Abdülkerim Korcan'a göndermişti. Mektubunda yanındaki kitaplardan gedikli üstçavuş Seyfi'nin de aldığını ve onunla da arkadaşlık kurduğunu yazmıştı. Dükkândaki araştırmada bu mektup ve fotoğraf da polisçe alınmıştı. Bir askerin anı resmi çekirme ve yakınlarına gönderme gibi masum tutumu polisçe "gizli bir örgütün oluşması" kabul edilmişti. Emniyet yetkilileri derhal mektupla fotoğrafı Yavuz zırhlısı komutanına ek bir yazıyla gönderip dikkatini çekmişlerdi. Komutan da ifadesinin alınması için bir subay eşliğinde gedikli üstçavuş Seyfi'yi İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne göndermişti.¹²

Seyfi Tekdilek Üstçavuş Emniyette işkence altında birçok gediklinin¹³ adını verecek, ancak gemiye gelip tutuklandığında büyük bir pişmanlıkla intihara kalkışacaktır.¹⁴

10 Kerim Korcan (1918-1990). Daha çok hapishane romanları ile tanınan edebiyatçı yazar. En ünlü romanı Tatar Ramazan'dır

11 Kerim Korcan, *Ateşten Köprü*, İstanbul: Bibliotek Yayınları, 1988, ss. 66-72.

12 Kemal Sülker, *Nâzım Hikmet'in Gerçek Yaşamı*, 5. Cilt (1938), İstanbul: Yalçın Yayınları, 1969, ss. 146-147.

13 Gedikli: Eskiden astsubaylara verilen isim. Şimdiki uzman erbaş gibi mesleğin uzmanı maaşlı profesyonel askerleri tanımlardı. 1951 yılından itibaren mesleğin ismi çıkarılan kanunla astsubaylık olmuştur.

14 Nâzım Hikmet Dergisi, 27 Haziran 1950 (Davanın sanıklarından Gedikli Üstçavuş Avni Duruğun Medet Gazetesi ve Nâzım Hikmet Dergisi'ne gönderdiği mektuplarla dava hakkında bilgiler vermiştir. Aktaran, Atilla Çoşkun, *Nâzım'ın Davaları*, 3.bs., İstanbul: Cem Yayınevi, 2002. s. 201)

Ancak tüm bunlar Hikmet Kıvılcımlı ile hayat arkadaşı Fatma Nadiye Yalçı'nın ve Abdülkerim Korcan'ın tutuklanmalarına yeterli görülecek, sivillerin Nisan 1938'de tutuklanması ile başlayacak soruşturmalar Donanma içinde sürdürülecektir.

Bahriyelilere gözdağı ve Donanma davası

Harp okulu davasında nasıl Harbiyelilerin kitap okuma merakı gözlenerek suç oluşturulduysa, daha sonra Donanma davası olarak adlandırılacak bu olayda da, Donanma gemilerinde okumaya meraklı gedikli ve erlerden bir suç örgütü yaratılmaya çalışılarak, askeri isyana teşvik suçu oluşturulmuştur.

Donanma'da tutuklamalar Haziran 1938 başlarında başlamıştı. Gemilerinden alınanlar nereye götürüldüklerini bilmiyorlardı. Bir kısmı Erdek'te demirli bulunan Yavuz'a götürülüyor, tutuklanan gedikliler gemi sintinesine yakın yerlere konuluyordu. Burası su kesiminin en altında, belirli zamanlarda fanla hava verilen, sineklerin bile havasızlıktan düşüp öldükleri geminin oldukça kötü bölgeleri idi.¹⁵ Alt ambarlar ve ırgat makine daireleri dâhil dolmuştu. Yeni getirilenler Erkin Gemisi'ne götürülüp alt kamaraların tuvaletlerine yerleştirilmişti.¹⁶

Kim kimi tanıyorsa, kimin akrabası ise o tutuklanma için yeterli sebepti. Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesinde yargılananlardan Gedikli Üstçavuş Hüseyin Avni Durugün, olup bitenleri 1950 yılında Medet Gazetesi'ne şöyle anlatmıştı:

Gerek gemide, gerek dışarıda kim kimi tanıyor, ufak bir ahabplık ediyorsa hepsi tevkif edildi. Akraba, komşuluk münasebetleri, gezmeler, eğlenmeler gibi ne kadar uzak–yakın tanıdıklarımız varsa hepsini mahkemeye sevk ettiler. Dost, arkadaş ve sevgililerden gelen mektuplar içinde geçen isim sahiplerini hep mahkemeye sevk ettiler. Yavuz makine Gedikli Çavuşu Mehmet Dağ bütün suçu benim dayıyadem olduğu için mahkemeye alındı. Sınıf arkadaşım Nuri Tahir, yalnız muharrir Kemal Tahir'in kardeşi olduğu için mahkemeye alındı, tevkif edildi. Kemal Tahir'in evinde resmi çıktığı için bir kadın da tevkif edilip mahkemeye alındı. İşte bütün bunlar ve böyle olanlar, gemilere kapatılıp, mahkemeye sevk edildi. Nâzım Hikmet'e gelince; o, Kemal Tahir'in arkadaşı olduğu için mahkemeye alındı.¹⁷

Sorgulamalar o kadar dallanıp budaklanmıştı ki, sevgilisi Emine Neriman

15 Vâlâ Nureddin, *Bu Dünyadan Nâzım Geçti*, 2.bs., İstanbul: Remzi Kitabevi, 1969, s. 381.

16 K. Sülker, *a.g.e.*, s. 147-148.

17 Medet Gazetesi, sayı: 8, 18 Mayıs 1950 (Aktaran, K. Sülker, *a.g.e.*, s. 148.)

bile bu dava dolayısı ile defalarca sorgulanmasına isyan edecektir.¹⁸

Dava devletin en üst kademelerince büyük bir ilgi ile takip ediliyordu. Yavuz gemisi Silivri açıklarında iken Başbakan Celal Bayar'ın gelerek soruşturmanın seyri hakkında bilgi alması, gemi İzmit önüne geldiğinde ise Donanma Komutanı Şükrü Okan'ın bilgilendirilmesi ve İzmit Valisi'nin ziyaretleri bu ilginin sonucu gibi gözükmetedir.¹⁹

Yine gemi İzmit'te iken Ankara'da Harp Okulu davasının tecrübeli savcısı Binbaşı Şerif Budak davanın yeni savcısı olarak gemiye katılmıştı.

Nâzım Hikmet Donanma davasına dâhil ediliyor

Nâzım Hikmet'in Donanma Davası'na dâhil edilmesi, Nâzım'ın Rusya günlerinden tanıdığı Hamdi Şamilof (Alev) ve eşi Emine Alev'in Pendik Pavli'de çalıştırdıkları gazinoya gelip giden bahriyeliler sebebiyledir. Hamdi Alev de, Nâzım gibi komünisttir ve gazinoya gelen bahriyeliler ile yakınlaşmaları donanma içinde bir propaganda yapma aracı olarak düşünmüş olması büyük olasılıktır. Samimiyet o kadar ilerler ki, izinli çıkan bahriyelilerden bazıları Hamdi Alev'in evinde gecelemeğe başlarlar. Bir grup bahriyeli de sivil giysi ile Nâzım'ın evine götürölüp onunla görüşürler.

Bu bahriyelilerden birisi olan Gedikli Hamdi Alevdaş ifadesinde; Nâzım Hikmet ile Hamdi Alev'in evinde görüştüklerini, Nâzım'ın kendisine "gemide fakir olan askerlerin bir listesini yaptırmasını, onlara yardım edileceğini" söylediğini belirtmiş, yine başka bir sefer Nâzım'ın Rus ihtilalinden bahsederek, "Bahriyeliler cesur olur, gözü pektir, Rus isyanı da bir bahriye gedikli çavuşu tarafından yapılmıştır" dediğini belirtmiştir.²⁰

Bu ifadeler üzerine başka bir dava için Ankara'dan Sultanahmet Cezaevi'ne getirilmiş olan Nâzım Hikmet Haziran ayının sonlarına doğru bir sabah erkenden Donanma'da görevli subay ve erlerce cezaevinden alınmış, kelepçeli olarak köprünün Kadıköy iskelesinden bir askeri tekneye bindirilerek haftalarca kalacağı Erkin gemisine götürölümüştü.

Erkin gemisinde kurulan yüzer mahkeme

Erkin gemisi Donanma'ya bağlıydı ve yolcu gemisinden tadil edilerek Denizaltı Filosu'nun ana gemisi yapılmıştı. Gemi o sıralar Adalar açıklarındadır. Nâzım'ı gemide önce er tuvaletine, daha sonra sintine ambarına kapatırlar. Nâzım'ın ifadesi ile er tuvaletinin o sıcakta lumbuzları kapalıdır ve

18 K. Sülker, *a.g.e.*, s. 180.

19 K. Sülker, *a.g.e.*, s. 149.

20 K. Sülker, *a.g.e.*, s. 162-164.

içerisi bir karış sidik ve pislikle kaplıdır. Akşam oradan alınıp geminin daha da alt bir güvertesinde bulunan sintine ambarına kapatırlar. Orası tamamiyle karanlıktır, su kesimi altında olduğundan lumbuzu da bulunmaz. Nâzım, Erkin gemisinde yaşadıklarını “Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim” romanında etraflıca anlatmaktadır.²¹

Esasında Nâzım Hikmet Donanma’ya yabancı değildir. Bahriye Nazırı Cemal Paşa’nın isteği ve referansı ile 1917’de Heybeliada Bahriye Mektebi’ne girmiş, 1919’da burayı bitirip Hamidiye kruvazörüne stajyer subay olarak atanmıştır. Ancak gemide üşütüp zatülcenp olunca 1920 yılında askerlikten çürüğe ayrılmış ve Bahriye ile ilişkisi kesilmiştir.²²

Erkin gemisinin subay yemek salonu düzenlenerek mahkeme salonu haline getirilmişti. Dünyada örneği görülmemiş bir şekilde seyir halindeki bir harp gemisinde sivil ve askerler birlikte yargılanacaktı. Sadece bu durum bile yargılamanın aleniyeti (açıklığı) ilkesini ortadan kaldırdığı için yargılama baştan hukuksuzdu. Diğer yandan mahkeme heyeti beş kişiden oluşuyordu, ancak bunların biri hukukçu diğerleri muharip sınıflardan. Bu ise yürürlükteki hukuka uygundu. Çünkü yasa böyle idi... Yine bu yasa gereğince, mahkeme kurulunun üyeleri, Donanma Komutanlığı emrinde çalışan subaylar arasından, yine komutan tarafından atanmışlardı.

Nâzım Donanma’ya getirildiğinde soruşturmanın “hazırlık aşaması” tamamlanmak üzereydi. Soruşturma, önce Yavuz Gemisi’nde başlamış ve ilk sorgular Harp Filosu **emrinde** Askeri Hakim olan Teğmen Haluk Şehsuvaroğlu²³ tarafından yapılmıştı. Ama, komutanlık olayla doğrudan ilgileniyordu. Donanma Komutanı Tümamiral Şükrü Okan’ın emriyle, soruşturma, Donanma Kurmay Başkanınca yürütülüyordu. Ve tüm uygulamalar, onun emri ve bilgisi çerçevesinde gerçekleşiyordu.

Gemiye getirilen Nâzım, Askeri Savcının önüne çıkmadan önce, sintine ambarında iki gün bekletilmişti. Ve bu süre içerisinde, iki kez olmak üzere, gece yarısından sonra silahlı askerlerce güverteye çıkarılarak, ciddiyetle dü-

21 Nâzım Hikmet, *Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim*, 14. bs., İstanbul:Yapı Kredi Yayınları, 2013, ss. 102-107.

22 Memet Fuat, *Nâzım Hikmet*, s. 15.

23 Haluk Şehsuvaroğlu davanın ilerleyen safhalarında hukuksuzluğa tahammül edemeyerek bu davadan çekildiği gibi hakimlik sınıfından da ayrılacaktır. Öğretmen sınıfına geçen Şehsuvaroğlu Deniz Müzesi Müdürlüğü de yapacaktır.

zenlenen kurşuna dizme senaryolarıyla baskı altına alınmaya çalışılmıştı.²⁴

Savcı: “Biz bu davada delil arayacak kadar saf değiliz”

Nâzım ilk sorgusunda Hamdi Şamilof’u Rusya’dayken tanıdığını ve İstanbul’da da görüşüklerini ancak gedikli erbaş olarak kimseyi hatırlamadığını söylemiştir. Ancak Kerim Korcan’ın ifadeleri davanın Hikmet Kıvılcımlı ve Fatma Nuriye Yalçı aleyhine dönmesini sağlamış, Başçavuş Hamdi Alevdaş’ın ifadeleri ise davanın seyrini Nâzım Hikmet aleyhine çevirmiştir.²⁵

Kemal Tahir, soyadı olarak o yıllarda “Benerci” yi kullanıyordu. Bu nedenle Donanma Davası sanıkları arasında adı Kemal Tahir Benerci olarak geçmiştir. Davada sanık olarak bulunmasının sebebi gemide görevli kardeşi Gedikli Üstçavuş Nuri Tahir Tipi’de bulunan kitaplar yüzündendi. Gemi-de yapılan aramalarda kardeşinde Kemal Tahir’in evinden aldığı Sabahattin Ali’nin kitapları bulunmuştu. Kemal Tahir’e sorgusunda Nâzım Hikmet ve Hikmet Kıvılcımlı ile nasıl tanıştığı sorulmuş, o da Nâzım Hikmet’i yazarlığından dolayı tanıdığını, Sultanahmet cezaevine getirilince de ziyaretine gittiğini, görüş günü ziyaret yerinde Hikmet Kıvılcımlı ve Fatma Yalçı’nın da orada olmasından dolayı tanıştıklarını anlatmıştır.²⁶

Kemal Tahir’in avukatlığını yapan Ethem Nuri Balkan savunmasında, “Donanmada görevli bir kısım gedikli başçavuş ve üstçavuşların Nâzım

24 Bkz. Nâzım Hikmet, *Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim*, s. 103-105.

Nâzım bu senaryoyu romanda kahramanı İsmail’in üzerinden anlatır:

“(…) gözü karanlığa alışmıştı azıcık. Uyudu.

- Kalk... Giyin.

Yüzüne tutulan elektrik fenerinin ışığından gözleri kamaştı, başını çevirdi.

- Kalk. Giyin.

(...) İsmail feneri, kapının önündeki ak üniformalı subayın tuttuğunu gördü. Subayın arkasında,

(...) süngülü iki deniz eri duruyor. (...)

İsmail önde, subayla erler arkada, (...)

- Sola sap. (...)

Güverteye, gece serinliğine çıktılar.

- Yürü doğru. Arkana bakmadan.

Yürüyecek yer de pek kalmamıştı. İki adım sonra küpeştenin kıyısı.

- Dur.

Durdu. Arkasında açıp kapanan tüfek mekanizmalarının çıkırtısını duydu. Birdenbire aklına Mustafa Suphiler geldi. (...) Herifler beni temizlemeye karar verdilerse (...) Döndü. Üstüne çevrilmiş süngülü iki tüfek namlusu ile subayın ak üniformasını gördü. O anda da bir başka subay pey da oluverdi birincisinin yanında. Kulağına bir şeyler söyledi. Birinci subay İsmail’e:

- Dön, yürü dedi

(...) İsmail’i iki gece dolaştırdılar. Erkin gemisinin güvertesinde.”

25 Donanma Davasının dosyasındaki ifade özetleri ve daha fazla bilgi için bkz. K. Sülker, a.g.e., ss.163-199.

26 K.Sülker, a.g.e., s. 170-171.

Hikmet, Sabahattin Ali, Zekeriya Sertel ve Hikmet Kıvılcımlı'nın kitapçılarda da satılan yasaklanmamış eserlerini okumalarının suç teşkil etmeyeceğini, boş vakitlerinde dünya olayları üzerinde konuşmalarının Donanma'ya her hangi bir zarar verme gayesi taşımayacağını" söylemiştir. Yine diğer avukatlar "iddianamede bir suç ögesi bulunmadığını, bu sebeple bu davanın düşmesi gerektiğini" belirtmişlerdir. Savcı Şerif Budak'ın yanıtı ise; "Biz bu davada delil arayacak kadar saf değiliz" olmuştur.

Delil olan kitaplar, yasak olup olmadıklarının anlaşılması için avukatların isteği ile Adalet Bakanlığı'na yazı ile sorulmuş, üç gün sonra Adalet Bakanlığı'ndan şu yanıt gelmiştir; "Listede isimleri yazılı olanlar, her Türk vatandaşının okuması için neşredilmiş kitaplardır."

Mahkeme Başkanı Amiral Hüsnü Gökdenizer avukatlarla Savcı Şerif Budak arasında geçen bu tartışmalar üzerine, "Ortada hiçbir şey yok, bu çocuklara yazık ediyorsunuz! Bu yaptığınız donanmaya kötülüktür!" diyerek görevinden istifa etmiş, yerine Amiral Ertuğrul Ertuğrul atanmıştır.²⁷

Erkin'de görüş günü ve Atatürk'e mektup

Gemiler sürekli yer değiştirdiğinden, avukatların, akrabaların ya da arkadaşların olup bitenlerden haberdar olmaları olanaksızdı. Nâzım da Yavuz'dan Erkin'e nakledilenler arasındaydı. Sonunda gemiden karısına bir mektup yazmasına izin verildiğinde (16 Temmuz 1938), yalnızca hapishaneden gelirken elbiselerini toplamaya fırsat bulamadığını yazacaktı. Annesi Celile ve kız kardeşi Samiye, Nâzım'ın durumunu öğrenir öğrenmez, Donanma Komutanı Tümamiral Şükrü Okan'ın Erenköy'deki evine gittiler. Celile Hanım kendisini tanıtarak adı hâlâ bir ağırlık taşıyan eski Osmanlı devlet memuru Enver Celaleddin Paşa'nın kızı olduğunu söyledi. Amiral, Nâzım'ı Erkin gemisinde ziyaret etmelerini sağladı. 17 Temmuz'da gerçekleşen ziyaret için uzun bir yolculuk yaptılar. Önce otobüsle Silivri'ye, oradan da askeri bir tekneyle Yavuz'a gitmeleri gerekti. Gemide görüştükleri amiral, emir subaylarından birine onları Erkin'e götürmelerini emretti. Karanlık ve pis kokulu sintinede geçen günlerden sonra kendisini üst güvertede yüksek rütbeli subayların eşliğinde annesi ve kardeşiyle yemek yerken bulan Nâzım, şaşkına dönmüştü. Kendisinin de sofraya davet edildiğini ancak subaylardan birinin, "yemeğinizi soğutmayın" demesiyle anlamıştı. İşin ironik yönü bu lafı söyleyenin şimdi üzerinde bir denizci üniforması olan savcı Şerif Budak'tan başkası olmaması idi. Ancak görüşmecileri arasında eşi yoktu ve Nâzım Piraye'yi görmek için sabırsızlanıyordu. Sonunda Ağustos'ta

²⁷ M. Fuat, *Nâzım Hikmet*, s. 237-239.

Piraye'ye Nâzım'ı ziyaret izni çıktığında, gemi Erdek'te demirlemişti.²⁸

Donanma Davası 10 ağustosta Erkin Gemisi'nde başladı. On dokuz gün sürecek davada, Nâzım Hikmet, Kemal Tahir, Hikmet Kıvılcımlı dâhil ikisi kadın (Fatma Nuriye Yalçı ve Emine Alev) toplam 30 kişi yargılanıyordu. Nâzım daha önceki Harp Okulu davasından 15 sene ceza aldığı için bu davanın da seyrine bakarak aynı şekilde sonuçlanacağını görüyordu. Gemi 16 Ağustos'ta Haydarpaşa önlerine geldiğinde Atatürk'e hitaben bir mektup yazarak umutsuzca son bir kurtuluş çaresi aradı.²⁹

“Cumhurreisi Atatürk'ün Yüksek Katına,
Türk Ordusunu «isyana teşvik» ettiğim iddiasıyla on beş yıl ağır hapis cezası giydim. Şimdi de Türk donanmasını «isyana teşvik etmekle» töhmetlendiriyorum.
Türk inkılabına ve senin adına and içerim ki suçsuzum.
Askeri isyana teşvik etmedim.
Kör değilim ve senin yaptığın her ileri dev hamleyi anlayabilen bir kafam, yurdumu seven bir yüreğim var.
Askeri isyana teşvik etmedim.
Yurdumun ve inkılapçı senin karşında alnım açıktır.
Yüksek askeri makamlar, devlet ve adalet, küçük, bürokrat gizli rejim düşmanlarınca aldatılıyor.
Askeri isyana teşvik etmedim.
Deli, serseri, mürteci, satılmış, inkılap ve yurt haini değilim ki, bunu bir an olsun düşünebileyim.
Askeri isyana teşvik etmedim.
Senin eserine ve sana, aziz olan Türk dilinin inanmış bir şairiyim. Sırtıma yüklenen ve yükletilecek hapis yıllarını taşıyabilecek kadar sabırlı olabilirdim. Büyük işlerinin arasında seni bir Türk şairinin felaketi ile alakalandırmak istemezdim.
Bağışla beni.
Seni bir an kendimle meşgul ettimse, alnıma vurulmak istenen bu «inkılap askerini isyana teşvik» damgasının ancak senin ellerinle silinebileceğine inandığımdandır.
Başvurabileceğim en inkılapçı baş sensin.
Kemalizmden ve senden adalet istiyorum.
Türk inkılabına ve senin başına and içerim ki, suçsuzum.

Nazım Hikmet RAN”

28 S.Göksu ve E. Timms, a.g.e., s. 201-202.

29 K.Sülker, a.g.e., s. 206-207.

Nâzım bu mektubu 17 Ağustos günü Hâkim Teğmen Haluk Şehsuvaroğlu ile göndermiştir. Zarfı açık olan mektubu Şehsuvaroğlu Beşiktaş'tan taahhütlü olarak göndermeden önce bir kopyasını almıştır. Ancak mektup Dolmabahçe Sarayı'na ulaşmasına rağmen İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'da takılmış ve Atatürk'e ulaştırılamamıştır.³⁰

Adli amir Fevzi Çakmak

Donanma Davası da Harp Okulu Davası gibi başından beri hukuki değil siyasi idi. Buna rağmen, Harp Okulu davasında sanıklar komünizm propagandasından cezalandırılamamıştı. Ancak Mareşal Fevzi Çakmak 10 Haziran 1938'de tüm ordu mensuplarına, Komünist Parti üyelerinin sözde faaliyetleriyle ilgili bir genelge göndererek dikkatlerini çekecekti. Genelgede; “Bugün komünist propagandası, bundan on sene evvel yapıldığı gibi ‘Bütün dünya işçileri birleşiniz’ şeklinde değildir. (...) suret-i haktan görünerek ve karşısındakini mazlum ve mağrur mevkie sokarak, adeta büyük insaniyet ve merhamet gösteriyormuş gibi alakadar olarak yapılan ve astların üstlerinden itimatlarını gidererek ve ordunun temeli olan disiplini sarsmaya giden ve götüren şekillerde yapılmaktadır” denilmektedir.³¹

Çakmak'a göre Harp Okulu Davası, mevcut yasaların ordudaki yıkıcı komünist faaliyetlerle başa çıkmakta yetersiz kaldığını ortaya koyuyordu. Bu nedenle Çakmak, yasalarda önemli değişikliklere gidilmesinde ısrar ediyordu. Çakmak'ın genelgesinden bir ay sonra 16 Temmuz 1938'de Türk Ceza Kanunu'nun 141 ve 142'nci maddelerine komünizm propagandasını suç sayan hükümler de eklenmiştir.³²

Bu değişikliklere ve Donanma Davasının soruşturmasının komünizm propagandası yapmak üzerinden hazırlanmış olmasına rağmen Askeri Ceza Kanunu'nda ordu içinde komünizm propagandası yapmak diye bir suç olmadığından Nâzım'ı ceza kanunun 94'ncü maddesine uyan “askeri şahısları amire karşı tahrik”³³ suçundan mahkûm etmişlerdir.³⁴ Yani Nâzım Hikmet'e yapılan suçlamanın kanunda karşılığı olmadığından suçlama ile alakasız bir

30 K.Sülker, a.g.e., s. 207-208.

31 K.Sülker, a.g.e., s. 70.

32 K.Sülker, a.g.e., s. 251.

33 Askeri Ceza Kanunu 94'ncü madde 1'nci fıkrası bu suçu tam olarak şöyle tarif etmiştir: “Birden ziyade askeri şahısları hep birlikte âmire veya mafevke itaatsizliğe veya mukavemete veyahut fiilen taarruza sevk ve tahrik

eden isyan muharriki sayılır. Suç yapılmamış veyahut yapılmışa teşebbüs edilmemişse isyan muharriki beş seneden az olmamak üzere ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.”

34 “Nâzım Hikmet'in Suçsuzluğu”, *Yeni Dergi*, Yıl:3, Sayı: 29, Şubat 1967, s.143-144.

kanun maddesinden cezası da arttırılarak mahkûm edilmiştir.

Genel Kurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, 17 Şubat 1939'da, 2396 sayılı gizli bir genelge yayınlıyacaktı. Bu dokuz maddelik belgenin, alıntılanan bazı bölümleri şöyledir:

1. 1938 senesinin Haziran ayında Donanmada gedikli erbaşlardan birkaçı arasında komünizm cereyanlarının başladığı, bu fikirlerin bazı sivillerden geldiği ve işin başında şair Nâzım Hikmet'in bulunduğı ve donanmada er ve erbaşları üstlerine karşı itaatsizlik ve isyana tahrik için çalıştığı görüldü.
2. Baştanbaş, mübarek şehitlerimizin kanıyla sulanmış ve ebediyen yaşayacak olan Türk vatanının felaketine yol açmak ve Türk istiklâlini ortadan kaldırmak, hür olan Türk'ü esir yapmak için çalışan komünizm ve ona benzer gizli ve kirli cereyanların yurttta tutunabilmeleri için tek çare vardır ki, o da orduya el atmak, onu içinden bozmak ve eski tabiriyle kal'ayı içinden fethetmek!³⁵

Askeri Ceza Kanunu'nda eksikliği görülen bu durum üzerine Milli Savunma Bakanlığınca Mayıs 1939'da bir kanun teklifi hazırlanarak eksiklik 17 Temmuz 1939'da 3719 sayılı yasa ile giderilmiş, Askeri Ceza Kanunu 148'nci madde "Siyasi maksatla toplananlar, siyasi fırkalara girenler, siyasi nümayiş ve içtimalara ve intihabada iştirak edenler veya her ne suretle olursa olsun bu maksatlarla şifahi telkinatta bulunanlar ve siyasi makale yazanlar ve bu yolda nutuk söyleyenler beş seneye kadar hapsolunur" şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıca Askeri Muhakeme Usulü Kanunu'na eklenen fıkralarla 148'nci maddede belirtilen suç u ordu ve askerliğe yönelik işleyen sivillerin de aynı şekilde bu kanuna göre askeri mahkemelerde yargılanıp cezalandırılacakları konusu hukukileştirilmiştir.

Adalet suya düştü

Erkin Gemisinde haftalarca süren hazırlık soruşturması ve on dokuz gün süren mahkeme sürecinde hem işleyiş, hem de sonuçları itibari ile vicdani ve hukuki olmayan bir dava süreci yaşanmıştır. Hukukçu olmayan mahkeme üyeleri yanında Kurmay Yarbay Ruhi Develioğlu³⁶ gibi subaylar davada hiçbir sorumlulukları olmadığı halde aldıkları emir gereği sanıkları sorgulamış, ifadelerini değiştirmeye zorlamış veya fiziki ve psikolojik işkence uygula-

³⁵ *Son Havadis*, 10 Haziran 1967. (Aktaran Kerim Korcan, *Harbiye Kazanı*, İstanbul: E Yayınları, 1969, s.175.)

³⁶ Ruhi Develioğlu Albaylığında o zamanın Deniz Kuvvetleri Komutanlığı görevi olan Deniz Müsteşarlığı görevine kadar yükselecektir.

mişlardır.³⁷

Örnek olarak, Yarbay Develioğlu hâkim bürosuna çağırdığı sanıklardan birisini komünizm konusunda cahillikle suçladıktan sonra onu bu konuda şöyle bilgilendirmiştir;

Sen komünizm hakkında hemen hiçbir şey bilmiyorsun, ona duyduğun hayranlık bundan. Öyleyse beni dikkatle dinle. Şimdi bu komünizmi Rusya’da Yahudiler icat ettiler. Kanlı oyunlarla bunu uygulamaya giriştiler. Baktılar ki bu rejim insan tabiatına aykırıdır, vazgeçseler ya? Hayır, onu bu seferde dünyaya yaymaya başladılar. İşte sen bu oltaya yakalanan zavallılardan birisin.³⁸

Bunun yanında Hâkim Teğmen Haluk Şehsuvaroğlu, Binbaşı Nazif bey ve Yüzbaşı Eyüp bey sanıklara kanunlar çerçevesinde davranmışlar, Teğmen Şehsuvaroğlu Nâzım Hikmet’e özel ilgi göstermiş, gemide atıldığı er tuvaletinden çıkarılmasını sağladığı gibi, ailesi ile haberleşmesine yardımcı olmuş, davanın ilerleyen kısımlarında hukuksuzluğa tepki olarak görevinden ve hâkim sınıfından ayrılmıştır.

Sorgulamaların bir bölümünde gemiden bir subay ve bir üstçavuş gözetiminde İstanbul Emniyetine götürülen gediklilere dayak altında önceden hazırlanmış ifadeler imzalatırılmıştır. Bu ifadelerde donanmada kitap okuyan bütün gediklilerin listeleri vardır.

Yine gemiden bazı gedikliler mükâfat ve terfi vaadiyle arkadaşları aleyhine ifade vermeye zorlanmıştır. Bunlardan biri olan Başgedikli Adil Kut sanık sıfatıyla mahkemeye çıkarılınca, mahkeme heyetine; “Hani bana mükâfat verecektiniz? Siz beni bunların arasına; sen bunlar hakkında bizim söylediklerimizi söyle, ifade ver diye sokmamış mıydınız? Ben şimdi suçlu olarak muhakeme ediliyorum. Vereceğiniz mükâfat bu mu?” diye bağırması, ancak o da dört sene hapis ile cezalandırılmıştır.³⁹

Askeri Savcı Şerif Budak, tehdit, baskı veya vaatle sanıkları istediği ifadeleri vermeye çalışmıştı. Bazılarını mükâfatla bazılarını da yurt dışına staja gönderme vaadiyle aldatmıştı. Ancak zor ve işkence ile bu ifadeleri verenlerin çoğu, duruşmada; “Bu ifadedeki şu bölüm bana zorla söyletildi, onları

37 “Kerim Korcan Hayatını Anlatıyor”, *Türkiye Yazıları*, Sayı: 8 Kasım 1977, s. 30. (Sanıklardan Kerim Korcan’ın işkence suçlamasında bulunduğu Yarbay Develioğlu mahkemede işkence iddialarını reddettikten sonra; “Tahkikatın safahatıyla alakadar olmadım. Bu hâkim bürosunun işidir. Ama bunların da ne mal olduklarını bilirim, çünkü biz de tarih-i harp okuduk” demiştir.)

38 “Kerim Korcan Hayatını Anlatıyor”, a.g.e., s.30.

39 Medet Gazetesi, sayı: 8, 18 Mayıs 1950, davada yargılanan gedikli Avni Durugün ile yapılan söyleşi (aktaran, K. Sülker, a.g.e., s. 148-149).

ben söylemedim” diyorlardı. Duruşmada bu şekilde ifadesini değiştiren Ali Kantan, birkaç yıl yatıp çıkacağı halde, bu ifadesi sebebiyle on beş yıl ağır hapse mahkûm olmuştur.⁴⁰

Başgedikli Hamdi Alevdaş duruşmada, Yavuz ikinci komutanı Yarbay Ruhi Develioğlu tarafından muhbirlik yapmak amacı ile görevlendirildiğini söylemiştir. Yarbay Develioğlu ise mahkemede, “Başgedikli Hamdi’ye hiçbir suretle böyle bir vazife vermediğini” söyleyecek, Hamdi Alevdaş da 18 yıl hapse mahkûm edilecektir.

Sanıklar içinde en keskin savunmayı Hikmet Kıvılcımlı şu sözlerle yapmıştır;

“Bizi burada muhakeme eden zihniyet korkunçtur! O kadar korkunçtur ki, bunlar yarın İngiliz sermayesine dayanan bir halife hareketi zuhur etse, hiç şüphesiz ki taptıkları Atatürk’ü bile asarlar.”⁴¹

Donanma’da “Gözdağı” ve “Temizlik operasyonu” olarak başlamış davalar, 29 Ağustos 1938 günü karara bağlandı. Nâzım Hikmet 20 yıl hapis cezasına çarptırıldı. 15 sene de Harp Okulu davasından cezası olduğundan cezalar toplanınca 28 yıl 4 ay hapsine karar verildi. Aynı davada Hikmet Kıvılcımlı ve Kemal Tahir 15 yıl, diğer sanıklar 18 yıl ile 3 yıl arasında cezalara çarptırıldılar.⁴²

Nâzım, 1939 yılında Adli Tıp Kurumunun bir raporu ile altı ay için tahliye edilmiş ve bu arada yurt dışına çıkmanın yollarını aramaya başlamıştı. Ona göre bu konuda parti yardımcı olabilirdi. Ancak bu isteğini gerçekleştirmedi. Nail Vahdeti Çakırhan, Nâzım’ın yurt dışına çıkamamasını parti ile arasının iyi olmamasına bağlamaktadır.⁴³

Nâzım Hikmet, bir ihbar üzerine hava değişimi hakkını sonuna kadar kullanamamış, tekrar cezaevine gönderilmişti. 1950 yılı 15 Temmuz’unda Demokrat Parti iktidarının ilk aylarında çıkarılan afila serbest kalana kadar 13 yıl beş ay hapis yatacak olan Nâzım, 48 yaşına gelmesine rağmen huksuz olarak askere alınmaya çalışılınca yine yurt dışına kaçışın yollarını

40 K. Sülker, a.g.e., s. 153.

41 “Kerim Korcan Hayatını Anlatıyor”, a.g.e., s. 31.

42 Donanma Davasının Gerekçeli Kararı ve verilen cezalar için; bkz. K. Sülker, a.g.e., s. 239-241.

43 Atilla Coşkun’un Nail V. ile yaptığı özel görüşmeden (A. Coşkun, a.g.e., s. 213.). Hikmet Kıvılcımlı da anılarında bu konuyu şöyle anlatır; “Bir yıl yatmadık. ‘Aman Paşa bir kanun yolu bul’ çağlağından, 6 ay tebdil hava çıktık. Ben kimseye başvurmadım. Nâzım’ın sonradan anlattığı: O, bizim Stalin adayına uğramış. Stalin adayı, ‘Hayır’ buyurmuş. Kimsenin 15 yıl hükümden kaçmamasını, besbelli ‘Parti’ adına dikte etmiş. Nâzım, tekrar yakalanıp içeriye atılmaları nedenini, R.F.’in o direnişine uymak zoruna bağlıyordu.” (Hikmet Kıvılcımlı, *Anılar*; Köxüz Yayınları, s. 205).

arayacak, 17 Haziran 1951 günü bir yakınının desteğiyle bir motor içinde Boğaz'dan Karadeniz'e açıldıktan sonra bir Romen gemisine binerek önce Köstence'ye sonrasında ise 1963'deki ölümüne kadar kalacağı Moskova'ya gidecektir.

Sonuç

1930'ların sonunda dünyada ve Türkiye'de faşizmin ideolojik olarak güçlendiği günlerde Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın emri ve gözetimi altında başlatılan Donanma Davası o gün de bugün de hukuki olmaktan uzak siyasi bir davadır. Soruşturmalar komünizm propagandası yapmak üzerinden hazırlanmış, ancak Askeri Ceza Kanunu'nda ordu içinde komünizm propagandası yapmak diye bir suç olmadığından cezalar Askeri Ceza Kanunu'nun 94'ncü maddesine uyan "askeri şahısları amire karşı tahrik" suçundan verilmiştir. Yani askeri isyana teşvik suçundan ceza almışlardır. Komünist propagandanın suç sayılması başlı başına reddedilmesi gereken bir şeydir. Üstüne üstlük, ortada ne tahrik edilen askerler, ne de isyan vardır. Ortada ne yeterli delil ne de suçun cezasının verileceği kanun maddeleri vardır. Kanunlarda yapılan değişiklikler bile davanın bitmesinden bir yıl sonra yapılmıştır. Bu adli hatanın düzeltilmesi için hâlâ yapılabilecekler vardır. Donanma Askeri Mahkemesi'nde davanın kayıtlarının bulunduğu bilinmektedir. Bu kayıtlar bir kamu davası açılarak incelenmeli adalet geç de olsa yerini bulmalıdır.

Nâzım Hikmet ve Donanma Davasının diğer sanıkları 75 sene sonra bile adil yargılanmayı beklemektedir. Bu davanın yeniden görülmesi gelecekte böylesine vahim hukuki ihlallerin tekrarlanmasını engelleme yönünde bir etki yaratacaktır.

Kaynakça:

A.Kadir, *1938 Harp Okulu Olayı ve Nâzım Hikmet*, 2.bs., İstanbul: İstanbul Matbaası, 1967.

Atilla Çoşkun, *Nâzım'ın Davaları*, 3.bs., İstanbul: Cem Yayınevi, 2002.

Doğan Akyaz, *Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi*, 2.bs., İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.

Fuat Uluç, *Nâzım Hikmet ve 1938 Harb Okulu Davasının Gerçek Yüzü*, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1967.

Hikmet Kıvılcımlı, *Anılar*, Köxüz Yayınları.

Kemal Sülker, *Nâzım Hikmet'in Gerçek Yaşamı 5. Cilt (1938)*, İstanbul: Yalçın

Yayınları, 1969.

Kerim Korcan, *Harbiye Kazanı*, İstanbul: E Yayınları, 1969. Kerim Korcan, *Ateş-ten Köprü*, İstanbul: Bibliotek Yayınları, 1988.

Memet Fuat, *Nâzım Hikmet, Yaşamı, Ruhsal Yapısı, Davaları, Tartışmaları*, İstanbul: Adam Yayınları, 2000.

Nâzım Hikmet, *Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim*, 14. bs., İstanbul:Yapı Kredi Yayınları, 2013.

Saime Göksu ve Edward Timms, *Romantik Komünist. Nâzım Hikmet'in Yaşamı ve Eseri*, çeviren: Barış Gümüşbaş, 5. bs., İstanbul: Doğan Kitap, 2002.

Vâlâ Nureddin, *Bu Dünyadan Nâzım Geçti*, 2.bs., İstanbul: Remzi Kitabevi, 1969.

TBMM Tutanak Dergisi, 4. Cilt, 37. Birleşim, 29 Ocak 1947, <http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d08/c004/tbmm08004037.pdf> (Erişim 20 Nisan 2013)

“Nâzım Hikmet’in Suçsuzluğu”, *Yeni Dergi*, Yıl:3, Sayı: 29, Şubat 1967.

“Kerim Korcan Hayatını Anlatıyor”, *Türkiye Yazıları*, Sayı: 8 Kasım 1977.